
Механізми управління розвитком організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу

---

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
4–5 квітня 2013 року*

Організація самоосвітньої діяльності в контексті розвитку організаційної культури навчального закладу

Лавриненко О.В.,

*викладач кафедри державного управління
та управління освітою Інституту суспільства
Київського університету імені Бориса Грінченка*

З огляду на сучасні тенденції в суспільстві, освіта передбачає, перш за все, самоорганізацію. Поняття самоорганізації в контексті освіти визначають як самоосвіту [2, С. 8], що передбачає: швидку орієнтацію в інформаційному просторі, оволодіння новими методами та способами самостійного отримання, здобуття та використання знань, наявність умов для розкриття внутрішньої мотивації щодо отримання і створення нових знань, набуття умінь розумової праці, планування своєї діяльності, уміння намітити цілі, визначати завдання, шляхи та терміни власної діяльності, навички самоорганізації, навички самоконтролю, інтеграцію, наявність ефективних комунікацій, командну кооперацію. Володіння саме такими уміннями та навичками в першу чергу вимагає сучасний ринок праці від випускника навчального закладу. А в умовах сьогодення, з точки зору синергетики, де самоорганізація – одне із ключових понять, сам процес навчання, процедура набуття вищезгаданих умінь та навичок, спосіб взаємодії вчителя і учня, постає не як механічна передання знань від однієї людини до іншої, а створення умов, за яких стає можливим народження знань самим учнем, його активна і продуктивна самодіяльна творчість. “Дана ситуація – це ситуація відкритого діалогу, прямого і зворотного зв’язку, солідарної взаємодопомоги” [2, С. 9]. Завдяки спільній активності учитель і учень починають функціонувати в одному темпі. Зокрема для педагога це означає якомога менше повчати. Адже сьогодні головне – не передача знань (всього передати не можна), а оволодіння способами отримання знань і швидкої орієнтації в складних базах даних і розгалужених системах знання способами самоосвіти. Суть такої взаємодії полягає в тому, “як управляти не управляючи, як малим резонансним впливом підштовхнути учня до саморозвитку, тобто до самоосвіти” [2, С. 9]. Свідченням цього є одна із провідних тенденцій сучасного навчального процесу останніх десятиліть – відображення ідей самоорганізації у освітньому змісті навчального процесу. В даному контексті ми виходимо на розуміння освіти і навчального процесу як відкритої системи, в якій будь-які активні методи навчання і форми організації навчального процесу зрештою формують новий зміст, утворюючи в свідомості суб’єктів цього процесу дисипативні структури, які означають прогрес навчання [3, С. 12]. А прогрес навчання кожного суб’єкта навчального процесу, з нашої точки зору, по суті, забезпечує стратегію закладу (розвиток даної організації), ефективну діяльність закладу (організації), формує прихильність до неї споживачів (батьків, учнів), забезпечуючи таким чином головний напрям розвитку організаційної культури навчального закладу.

Дослідження організації самоосвітньої діяльності в контексті розвитку організаційної культури навчального закладу обумовлено особливостями та специфікою цього виду діяльності. “Самоорганізація” – одне із основних понять самоосвіти, самоосвітньої діяльності. Самоосвітня діяльність – це особливий вид діяльності, вона має власну специфічну структуру, відмінну від структури навчальної діяльності та її самостійних форм тим, що має характерні вагомні риси, які сприяють особистісному і професійно-

му зростанню та, відповідно, подальшій самореалізації та самоствердженню, а саме: 1) соціальну, 2) особистісну, 3) когнітивну, 4) діяльнісну, 5) емоційно-вольову. Соціальна риса визначає здатність бути готовими змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати інформацією в нових умовах життя. Особистісна передбачає врахування сильних та слабких сторін своєї діяльності. Когнітивна передбачає формування на основі знань розуміння суспільних процесів, певного ставлення, усвідомлення саморозвитку. Діяльнісна – учень за умови розуміння та усвідомлення починає певним чином діяти, виявляє елементи самоорганізації, саморозвитку у своїй поведінці. Емоційно-вольова активізує спонукальні сили поведінки, створює дієвий контекст у формуванні самоосвіти особистості

В ході дослідження ми звернули увагу на те, що функції організаційної культури наскрізно проходять крізь компоненти та зміст самоосвітньої діяльності. Так, пізнавальна функція дозволяє працівнику (як вчителю так і учню) реалізувати прагнення до самоаналізу, бажання краще усвідомити світ та своє призначення у ньому, визначити своє місце у конкретному колективі, пізнати себе, свої сильні та слабкі сторони тощо. Ціннісно-формуєча функція допомагає формувати погляди щодо сенсу життя, а також розуміння тих цінностей, які пропагує людині оточуючий світ. Саме ця функція допомагає вчителю в побудові особистісної Програми зрощення, а учню – Індивідуальної освітньої траєкторії з метою подальшого саморозвитку, самовизначення та самоствердження. Комунікаційна функція допомагає встановленню та використанню ефективних комунікаційних потоків. Якісні комунікації формують відкритість, при якій кожен вчитель (учень) почувається повноцінним членом колективу зі стійким почуттям відданості йому та довіри одне до одного, де наявні індивідуальність і різні точки зору та створена особлива колективна комфортна атмосфера внутрішнього середовища, яку відчують усі, хто в ній перебуває та потрапляє до неї ззовні. Нормативно-регулююча функція сприяє ідентифікації співробітників із закладом (організацією), формує регулюючі норми поведінки, роблячи цю поведінку передбачуваною та керованою. Саме завдяки розвитку цієї функції з'являється таке ставлення до закладу, яке призводить не лише до загального задоволення вчителя від праці, а учня від процесу навчання, а й прихильності до закладу загалом. Мотиваційна функція – потужна сила, що спонукає вчителя до творчого зростання, професійного самовдосконалення, прагнення діяти в інтересах свого закладу, учня – до саморозвитку та подальшої самореалізації. Місія, стратегічні цілі, доброзичливі взаємовідносини, ефективна система заохочення та стимулювання, демократичний стиль і процедури управління мають величезний мотивуючий вплив на організацію самоосвітньої діяльності всіх учасників навчального закладу (організації). Стабілізаційна функція полягає в розгортанні системи самоосвітньої діяльності в закладі (організації), досягненні загальної згоди на основі об'єднуючої дії найважливіших елементів культури, зростання згуртованості колективу. Інноваційна функція орієнтована на потреби учнів (клієнта) та готовність до впровадження інноваційних форм та методів роботи як в контексті саморозвитку вчителів, так і в організації роботи з учнями. За нею стоїть соціальна відповідальність перед суспільством, тому що вчитель, працюючи з учнем, безпосередньо впливає на розвиток учня. Результатом такої співпраці є здобуття високого авторитету серед учнів (клієнтів), батьків та громадськості, а головне – соціалізація випускників закладу. А сенс освітньої діяльності, як ми розуміємо сьогодні, й полягає в розвитку особистості та в спрямуванні на саморозвиток впродовж життя і, як результат, самореалізації, самоствердженні.

Показовою є відповідність характерних рис самоосвітньої діяльності (С Д) функціям організаційної культури (ОК) (таблиця 1).

Таблиця 1

**Відповідність характерних рис СД (самоосвітньої діяльності)
функціям ОК (організаційної культури)**

Самоосвітня діяльність характерні риси	Організаційна культура функції
<u>Соціальна</u> : Визначає здатність бути готовими змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією в нових умовах життя.	<u>Нормативно-регулююча</u> : формує регулюючі норми поведінки, роблячи цю поведінку передбачуваною та керованою(самокерованою); <u>Інноваційна</u> : орієнтована на потреби учнів, вчителів та готовність до впровадження інноваційних форм та методів роботи; соціальну відповідальність перед суспільством.
Результат – здобуття високого авторитету серед учнів, батьків та громадськості, а головне – соціалізація випускників закладу.	
<u>Особистісна</u> : Врахування сильних та слабких сторін своєї діяльності.	<u>Пізнавальна</u> : дозволяє реалізувати прагнення до самоаналізу, визначити своє місце у конкретному колективі, пізнати себе, свої сильні та слабкі сторони тощо.
<u>Когнітивна</u> : формування на основі знань певного ставлення, усвідомлення саморозвитку, розуміння суспільних процесів.	<u>Пізнавальна</u> : дозволяє реалізувати бажання краще усвідомити світ та своє призначення у ньому, пізнати себе. <u>Ціннісно-формуюча</u> : допомагає формувати погляди та ставлення щодо сенсу життя, а також розуміння тих цінностей, які пропагує людині оточуючий світ.
<u>Діяльнісна</u> : учень за умови розуміння та усвідомлення починає певним чином діяти, виявляє елементи самоорганізації, саморозвитку у своїй поведінці.	<u>Ціннісно-формуюча</u> : допомагає формувати погляди та ставлення щодо сенсу <u>власного</u> життя; <u>Комунікаційна</u> : допомагає встановленню та використанню ефективних комунікаційних потоків. <u>Стабілізаційна</u> : розгортання системи діяльності в закладі.
Результат – побудова особистісної Програми зрощення (вчитель), Індивідуальної освітньої траєкторії (учень); відкритість, стійке почуття довіри одне до одного (вчитель – учень), створення особливо комфортної атмосфери внутрішнього середовища.	
<u>Емоційно-вольова</u> : активізує спонукальні сили поведінки, створює дієвий контекст у формуванні самоосвіти особистості.	<u>Мотиваційна</u> : потужна сила, що спонукає вчителя до професійного самовдосконалення, прагнення діяти в інтересах і на користь свого закладу і учня – до саморозвитку та подальшої самореалізації.
Мета, мотив – центральний вектор самоосвітньої діяльності!	Місія, стратегічні цілі – центральний вектор розвитку ОК!
Умови : доброзичливі взаємовідносини, ефективна система заохочення та стимулювання, демократичний стиль і процедури управління.	

В контексті розвитку організаційної культури навчального закладу, з нашої точки зору, саме ступінь професійної майстерності педагога та конкурентоспроможність випускника в соціумі по суті відображають неповторність, індивідуальність закладу (організації). А професійному удосконаленню, зростанню педагогічної майстерності вчителя, на наше переконання, сприяє тільки самоосвіта, як процес постійної, системної роботи над собою як в професійному так і в особистісному плані. За висловлюванням визначного педагога сучасності В. О. Сухомлинського "Вчитель доти вчитель, поки він учень". Конкурентоспроможності сучасного випускника навчального закладу, з нашої точки зору, суттєво сприяє активне включення в самоосвітню діяльність власне учня, яке стає провідним видом навчальної діяльності в сучасних умовах інтенсивного розвитку ІКТ. На разі як ніколи актуальна думка А. Дистервега: "Розвиток та освіта ні одній людині не можуть бути нада-

ні або повідомлені. Хто бажає їх отримати, повинен досягнути цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням. Ззовні вона може отримати тільки збудження". Саме ці дві позиції – "особистість вчителя" і "праця, дія", як учителя так і учня, безпосередньо впливають на головний напрям забезпечення стратегії закладу (розвитку даної організації), дозволяють забезпечувати ефективну діяльність закладу (організації) та формувати прихильність до неї споживачів (батьків, учнів) завдяки своєму позитивному іміджу.

Отже, самоосвітню діяльність всіх учасників навчально-виховного процесу можна розглядати як один із суттєвих механізмів розвитку організаційної культури конкретного навчального закладу.

Література

1. *Канафоцька Г. П.* Організаційна культура навчального закладу: Навч. посіб. – К.: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 40 с.
2. *Кремень В. Г.* Синергетика і освіта: людина в процесах самоорганізації "відкритих" систем. С. 9./ Матеріали Всеукраїнської конференції "Синергетика і творчість" 11 листопада 2011.
3. *Кремень В. Г.* Освіта в спонтанності сучасної цивілізації: Синергетичний контекст. С. 12./ Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Синергетика і освіта" 15.03.2012, Київ.